

Zorg voor genoeg omgevingsverrijking

Stro en andere losse materialen scoren het best als verrijkmateriaal.

Aan welke vereisten moet afleidingsmateriaal voor varkens voldoen?

– SUZY VAN GANSBEKE, MINISTERIE

VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP,

AFDELING VOORLICHTING –

In *Landbouw&Techniek* 22 van 2005 gaven we een overzicht van verrijgings- of afleidingsmateriaal voor varkens. Hierna overlopen we de eigenschappen waaraan dit dient te voldoen, de praktische uitvoering én de redenen waarom een varkenshouder er baat bij heeft om hier voldoende aandacht aan te besteden.

Gewenste eigenschappen

Het verrijkmateriaal dient aan een aantal vereisten te beantwoorden. Het moet niet alleen veilig zijn voor mens en dier, het moet ook goedkoop en weinig arbeidsintensief zijn en voldoende 'interessant' zijn voor de varkens. Onder dit laatste verstaan we: nieuw; met een interessante geur; opneembaar (eetbaar); vervormbaar (flexibel) of breekbaar (=vernietigbaar) of veranderlijk (beweegbaar); verband houdend met foeragegedrag (liefst belonend). De eisen kunnen elkaar soms tegenspreken. Zo is een ketting een interessante optie voor de varkenshouder: hij is duurzaam, vrij goedkoop en weinig arbeidsintensief. Jammer genoeg is hij maar weinig aantrekkelijk voor de varkens. Touwen zijn effectiever, maar ook veel minder duurzaam en dus duurder en arbeidsintensiever. Bevestigt men aan de ketting regelmatig een tak of een stuk hout, dan zal de effectiviteit toenemen, maar ook de vereiste arbeid.

Het Nederlandse ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) stelt 'afbreekbaar', 'toegankelijk' (varkens moeten gemakkelijk over het materiaal kunnen beschikken) en 'synchroon' (alle dieren moeten tegelijk over het materiaal

kunnen beschikken) als toekomstige criteria. Een ketting voldoet niet aan het eerste criterium en zal op termijn dus niet meer aanvaard worden. Het is niet uitgesloten dat Europa deze redenering zal volgen en dat die op termijn zal gelden in ons land.

Staarten en oren van soortgenoten zijn en blijven echter aantrekkelijk voor varkens, omdat ze in hoge mate vervormbaar, breekbaar en veranderlijk zijn (vorm, bloed, reactie van het slachtoffer).

De activiteiten die de varkens met zachtere voorwerpen uitvoeren zijn: kauwen, stoten, trekken en schudden. Met hardere voorwerpen wordt minder geschud of gestoten, waarschijnlijk omdat dit pijnlijk kan zijn aan de snuiten.

Trachten we een hypothese voorop te stellen met betrekking tot de volgorde van voorkeur. Touw (flexibel en vernietigbaar) scoort beter dan een ketting (flexibel, niet vernietigbaar), hout (niet flexibel, wel vernietigbaar) en een metalen pijp (niet flexibel, niet vernietigbaar). Bepaalde onderzoeksresultaten suggereren echter dat de 'nieuwigheid' van een voorwerp de allerebelangrijkste eigenschap is. Als men de voorwerpen dus regelmatig genoeg vervangt (roteert tussen de hokken), zou zowat alles voldoen (veiligheid blijft natuurlijk vereist). Hoe minder men vervangt, hoe meer eisen men aan het afleidingsmateriaal zou moeten stellen.

In de meeste onderzoeken waarbij verrijkmiddelen worden vergeleken, scoren strostallen het best: de interesse van de varkens is het grootst én het aantal zichtbare gevallen van staartbijten is het kleinst. Sommige onderzoekers wijzen erop dat

bepaalde commerciële objecten wel veel gemanipuleerd worden, maar toch minder effectief zijn in het voorkomen van staartbijten. De interesse van de varkens voor het afleidingsmateriaal is dus wel een voorwaarde, maar is niet voldoende om het ongewenste gedrag om te buigen.

Niet alleen kosten, ook baten

Men mag niet uit het oog verliezen dat omgevingsverrijking ook andere positieve effecten kan teweegbrengen. Zowel de algemene gezondheidstoestand van de varkenshouder als de vruchtbaarheidsresultaten kunnen ten goede worden beïnvloed. Zo zou de worpgrootte onder bepaalde omstandigheden kunnen toenemen. Een iets realistischere verwachting is wellicht een verbetering van het immuunsysteem en van de ziekteresistentie als gevolg van een lager stressniveau. Verrijkmateriaal zorgt ervoor dat de varkens kalmer zijn en minder snel schrikken van een onverwacht geluid of van mensen. Ze vertonen minder apathisch, stereotiep en antisociaal gedrag. Kalmere dieren kunnen leiden tot meer vleeskwaliteit doordat ze minder gestrest zullen zijn in de slachterij. We kunnen dus stellen dat de stalomgeving een invloed heeft op de mate waarin de dieren in staat zijn om te gaan met stress voor het slachten; stress tijdens de periode rond het slachten beïnvloedt dan weer de slachtkwaliteit.

Menselijk contact en geluiden zijn in dat opzicht zeker te beschouwen als onderdelen van omgevingsverrijking. Vleesvarkens zijn best kalm, niet te snel panikerend en niet gestrest, maar ze mogen niet zo tam

Te onthouden ...

- ▶ Autobanden zijn geen optie.
- ▶ Het effect van 'speelgoed' is niet blijvend.
- ▶ Het 'nieuwe' van een voorwerp is wellicht de allerbelangrijkste factor.
- ▶ Duurzame materialen zijn niet optimaal vanuit het oogpunt van afleiding.
- ▶ Stro en andere losse materialen (bij voorkeur ook opneembaar) scoren het best.
- ▶ Stro (in kleine hoeveelheden) kan wél gecombineerd worden met roosters.
- ▶ Kettingen zijn het absolute minimum om – momenteel – te voldoen aan de wetgeving, maar om ongewenst gedrag te voorkomen zijn er betere oplossingen.
- ▶ Zorg dat het afleidingsmateriaal zelf geen bron van stress wordt.

zijn dat ze moeilijk te drijven zijn. Fokvarkens kunnen echter niet tam genoeg zijn: ze zijn gemakkelijker handelbaar en zijn productiever. De aard en de frequentie van het menselijke contact dat daarvoor nodig is, is onder andere afhankelijk van het ras en de eerdere levenservaringen van de dieren. Het effect is het grootst als de personen zich in het hok bevinden en de dieren bijvoorbeeld (wekelijks) enkele minuten aanraken, ook wanneer ze niet spontaan naderbij komen.

Bij biggen is aangetoond dat er minder agressieve interacties tussen soortgenootjes zijn als er afleidingsmateriaal voorzien is. Ook het (overmatig) manipuleren van de uier en het agiteren van de zeug (wat zou kunnen leiden tot doodliggen) in het kraamhok zouden afnemen. Anderzijds

moet men er voor waken dat het verrijkingmateriaal zélf geen bron van competitie en agressie wordt. Alle dieren moeten er dus voldoende toegang toe hebben (toegankelijk en synchroon).

In de praktijk

Losse 'speeltjes' raken vrij snel bevuild met mest en verliezen zo sneller hun aantrekkingskracht. Om die reden genieten opgehangen voorwerpen de voorkeur. Bovendien gaat er op die manier geen vrije vloeroppervlakte verloren. Het materiaal wordt liefst ergens in het midden van het hok opgehangen, in een zone met veel activiteit. Wil men het voorwerp toch bevestigen aan de hokafscheiding, dan liefst zo dat het iets van de wand afhangt. Een afstand van ongeveer 20 cm volstaat.

Er zou geen verschil zijn tussen horizontaal of verticaal opgehangen voorwerpen. Een andere optie is het bevestigen op de rooster of vloer, maar dit is niet aan te raden omwille van het verlies aan plaats, de hinder bij het reinigen, de vervuiling met mest enzovoort.

Aangezien vooral nieuwe speeltjes interesse opwekken, is een regelmatige rotatie gunstig. Onderzoek op het Praktijkcentrum te Raalte (NL) wees uit dat de aandacht voor een nieuwe afleiding al na enkele dagen in hoge mate afneemt. In de praktijk is het niet realistisch te verwachten dat het vervangen of roteren met een dergelijke frequentie zal worden toegepast. Wellicht komen er de volgende jaren gebruiksvriendelijke en effectieve systemen op de markt om dit euvel op te lossen.

Voorwerpen die uit meerdere materialen (met verschillende structuren) bestaan, zijn het aantrekkelijkst. Voorbeelden hiervan zijn houtblokken of stukken rubber slang opgehangen met een ketting, touwen gecombineerd met kunststof enzovoort.

Opteert men voor losse, bij voorkeur opneembare materialen, dan zijn in volroosterstallen ingrepen vereist om te zorgen dat ze niet verdwijnen door de roosterspleten. Kleine hoeveelheden van dergelijk materiaal zullen de mestafvoer echter niet hinderen. ■